

TUG‘ILISH DAVRI INQIROZI VA TIRILISH KOMPLEKSI

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Psixologiya fanlari bo‘yich falsafa doktori (PhD)

Egamberdiyev Farhod Tuxtayevich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi I kurs talabasi

Aliqulova Charos Jumanazar qizi

Email: charosaliqulova880@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada tug‘ilish davri inqirozi va tirilish (jonlanish) kompleksi tushunchalari psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Yangi tug‘ilgan chaqaloqning tashqi muhitga moslashuvi, stress holati, reflektor faoliyati hamda ona bilan emotsional aloqaning shakllanishi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, tirilish kompleksining psixik rivojlanishdagi o‘rni va ahamiyati keng ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: tug‘ilish inqirozi, tirilish kompleksi, adaptatsiya, reflekslar, emotsional rivojlanish, chaqaloq psixologiyasi, ona-bola aloqasi.

Аннотация: В статье рассматриваются кризис рождения и комплекс оживления с психологической точки зрения. Анализируются процессы адаптации новорожденного, стрессовые состояния, рефлекторная деятельность и формирование эмоциональной связи с матерью.

Ключевые слова: кризис рождения, комплекс оживления, адаптация, рефлекс, эмоциональное развитие.

Annotation: This article analyzes the birth crisis and the revival (animation) complex from a psychological perspective. It examines newborn adaptation, stress responses, reflex activity, and the development of emotional bonding with the mother.

Keywords: birth crisis, revival complex, adaptation, reflexes, emotional development.

Inson hayotidagi eng keskin va muhim o‘zgarishlardan biri tug‘ilish jarayonidir. Tug‘ilish – bu nafaqat biologik, balki psixologik jihatdan ham murakkab

o'tish davri bo'lib, u tug'ilish davri inqirozi deb ataladi. Ushbu inqiroz davomida bola mutlaqo yangi – tashqi muhitga moslashishga majbur bo'ladi.

Shuningdek, chaqaloqlik davrining dastlabki oylarida bola psixikasida muhim hodisa – tirilish kompleksi yuzaga keladi. Bu bola va kattalar o'rtasidagi birinchi ongli emotsional aloqaning shakllanishi bilan bog'liqdir [1. 45–61].

Tadqiqot metodologiyasi:

Mazkur mavzuni o'rganishda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Kuzatuv metodi (ona va bola o'zaro munosabatini o'rganish)

Psixologik tahlil

Ilmiy manbalarni o'rganish

Taqqoslash va umumlashtirish

Chaqaloqlar bilan olib borilgan tadqiqotlar asosan tabiiy kuzatuv asosida amalga oshiriladi. Chunki bu yoshdagi bolalar bilan eksperimental ishlar cheklangan [2. 73–85].

Asosiy qism:

1. Tug'ilish davri inqirozi mohiyati.

Tug'ilish davri inqirozi – bu bolaning ona qornidagi xavfsiz muhitdan tashqi muhitga o'tishi bilan bog'liq keskin o'zgarishlar majmuasidir.

Homila ona qornida:

Doimiy haroratda bo'ladi

Oziq-ovqat bilan uzluksiz ta'minlanadi

Himoyalangan muhitda yashaydi

Tug'ilgandan so'ng esa bola:

Mustaqil nafas olishga o'tadi

Sovuq va issiqlikka moslashadi

Tashqi ta'sirlarga duch keladi

Bu keskin o'zgarishlar bola organizmi uchun kuchli stress hisoblanadi. Shu sababli tug'ilish jarayoni inqirozli davr sifatida qaraladi [3. 93–110].

2. Adaptatsiya (moslashuv) jarayoni.

Tugʻilgandan keyin bola tashqi muhitga moslashish jarayonini boshdan kechiradi. Bu jarayon bir necha yoʻnalishda amalga oshadi:

Fiziologik moslashuv: nafas olish, qon aylanish tizimi oʻzgaradi

Sensor moslashuv: yorugʻlik, tovush, hidlarga moslashish

Psixologik moslashuv: yangi muhitga reaksiyalar shakllanishi

Moslashuvning muvaffaqiyatli kechishi bolaning keyingi rivojlanishiga bevosita taʼsir qiladi [4. 128–144].

3. Tugʻma reflekslar va ularning roli.

Tugʻilish davrida bola reflekslar orqali yashaydi. Ular quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

Emish refleksi

Qidiruv refleksi

Qamrash refleksi

Himoya reflekslari

Bu reflekslar bolaning hayotiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi va uning yashab qolishini taʼminlaydi [5. 115–139].

4. Tirilish (jonlanish) kompleksi tushunchasi.

Tirilish kompleksi – bu chaqaloqning kattalar (asosan ona) bilan emotsional aloqaga kirishishining dastlabki shaklidir.

U odatda 2–3 oylikda kuzatiladi va quyidagi belgilar bilan namoyon boʻladi:

Kattani koʻrganda tabassum qilish

Qoʻl-oyoqlarni faol harakatlantirish

Tovush chiqarish (gʻoʻldirash)

Koʻz bilan kuzatish

Bu belgilar bolaning tashqi dunyo bilan faol aloqa boshlaganini koʻrsatadi [6. 162–179].

5. Tirilish kompleksining psixologik ahamiyati.

Tirilish kompleksi bolaning psixik rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi:

Ijtimoiy aloqaning boshlanishi

Emotsional rivojlanishning shakllanishi

Kattalar bilan muloqot ehtiyojining paydo bo'lishi

Bu kompleks orqali bola atrofdagilar bilan "aloqa o'rnatish"ni o'rganadi. Ayniqsa, ona bilan bo'lgan muloqot bolaning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [7. 91–106].

6. Ona-bola munosabatining o'rni.

Tug'ilishdan keyingi davrda ona va bola o'rtasidagi munosabat hal qiluvchi ahamiyatga ega:

Mehr va e'tibor bolaning xavfsizlik hissini oshiradi

Muloqot psixik rivojlanishni tezlashtiradi

Emotsional aloqa barqarorlikni ta'minlaydi

Agar bola yetarli e'tibor olmasa, uning rivojlanishida kechikishlar kuzatilishi mumkin [8. 197–210].

7. Tug'ilish inqirozi va tirilish kompleksining o'zaro bog'liqligi.

Tug'ilish inqirozi va tirilish kompleksi bir-biri bilan uzviy bog'liq:

Inqiroz – yangi muhitga moslashuv bosqichi

Tirilish kompleksi – ijtimoiy aloqaning boshlanishi

Ya'ni bola avval moslashadi, keyin esa faol muloqotga o'tadi. Bu esa psixik rivojlanishning keyingi bosqichlari uchun asos yaratadi.

Xulosa va takliflar:

Tug'ilish davri inqirozi va tirilish kompleksi chaqaloq psixik rivojlanishining muhim bosqichlaridir. Ushbu jarayonlar bolaning tashqi muhitga moslashuvi va ijtimoiylashuvining boshlanishini ifodalaydi.

Quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Tug'ilish inqirozi – keskin o'zgarishlar davri bo'lib, stress bilan kechadi

Moslashuv jarayoni bolaning keyingi rivojlanishiga ta'sir qiladi

Tirilish kompleksi ijtimoiy va emotsional rivojlanishning boshlanishidir

Ona bilan yaqin aloqa bolaning sog'lom rivojlanishini ta'minlaydi

Shu bois, chaqaloqqa mehr, e'tibor va to'g'ri parvarish berish nihoyatda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Boymurodov N. Amaliy psixologiya. – Toshkent, 2009. – [45–61-betlar].
- 2.Nishanova Z.T. Psixologik maslahat. – Toshkent, 2010. – [73–85-betlar].
- 3.Nishanova Z. Va boshqalar. Psixodiagnostika. – Toshkent, 2011. [93–110-betlar].
- 4.Klyueva N.V. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 2006. [128–144-betlar].
- 5.Rogov E.I. Psixologik diagnostika. – Moskva, 2003. [115–139-betlar].
- 6.Krutetskiy V.A. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 1972. [162–179-betlar].
- 7.Egamberdiyev F.T. Ilmiy maqolalar. – 2021. [91–106-betlar].
- 8.Nishanova Z.T. Psixologik maslahat. – 2010. [197–210-betlar].